

Szenti Tibor író, néprajzkutató

Szenti Tibor számos tudományterület művelője. A köztudatba leginkább néprajzi ihletésű műveivel, továbbá dokumentum- és szociofotóival jegyezte be magát, és mint az „oral history” egyik megteremtője vált közismertté. Legismertebb műve *A tanya* három szakterület ölel át: a néprajzot, a szociográfiát és az irodalmat. Ezt követően 1989-ben a Magyar Írószövetségtől Bölöni György Életmű Díjat kapott, amely meghatározta további munkásságát. A továbbiakban az életmű kibontakozását követhetjük nyomon, amely egyben iránytű lehet az emberiség és a hit folyton megújulni képes erejéhez.

- Milyen örökséget hozott a szülői háztól Szent Tibor?

- Apám egy gazdag élettapasztalattal rendelkező ember volt. Már gyermekként kitűnt az eszével. Édesapja az elemi iskola elvégzését követően beíratta Szegeden a Reál Gimnáziumba. Sajnos nagyapám hamarosan súlyos beteg lett, s nem tudták vállalni a taníttatását. A könyveket azonban soha nem felejtette el; s nem felejtette el a múzeumot, a tárlatokat, a színházat sem, tehát mindazt, ami Vásárhelyen elérhető volt számára.

Nekem meghatározó volt Galyasi Miklós, akihez édesapám fodrászként járt, és gyerekként néha magával vitt. Galyasi Miklós egyszer hazahozta a mikroszkópot. Az ablak előtt volt az akvárium. Kivett belőle valami zöld moszatot, a

HIT NÉLKÜL NEM LEHET ÉLNI!

mikroszkóp alá tette, s megengedte, hogy én, a kis általános iskolás is belenézzek. Láttam, hogy mennyi minden nyüzsög alatta. Így eszméltem föl, hogy nem csak abból áll a világ, amit szabad szemmel látunk. Ezt szimbolikusan is értem.

Nehéz időszakot éltünk a háború alatt és után. Édesanyám Terka hűgával, azzal próbált egy kis pénzt keresni, hogy ruhákat alakított át. Terka néném szeretett hangosan olvasni. Legkedvesebb népmesém a *Fehérlófia* volt. Ez a hős képes volt átmenni egy másik dimenzióba. Ez rám olyan erősen hatott, hogy úgy éreztem, mintha én is abból a világból jöttem volna.

- Nekem eddig úgy tűnt, Ön inkább egy reneszánsz embertípus, aki soha nem adja föl. Hogyan lehet mégis mindez?

- Mindannyian hanyatló társadalomban élünk. Most nagyon nehéz világ vesz körül bennünket, amelynek a hangulata, negatív hatása, mindannyiúnkra ránehezedik. Ebből olykor nehéz kibontakozni. Ezért kell néha elmennem abba a másik, szürrealista világba, amelyben a magam alkotta teremtmények vesznek körül. Ez nem olyan sokszor történik meg, mert alapjában véve a földön két lábbal járó ember vagyok.

Gyakran megtörténik velem, hogy amikor valaki mesél, úgy érzem, ezt már átéltem. Ez a „déljé vu” érzés végigkísérte az életemet.

- Így már érthető, hogy miért tesz kirándulásokat a szürrealista világba. De hogyan került Óbudára, az egészségügyi pályára?

- Amikor érettségiztem, a közepes eredménnyel főiskolára, egyetemre nem is kerülhettem volna be. De édesapám borbélykodásából és édesanyám kis varrónői, alkalmi pénzéből sem tudtak volna taníttatni. Szerencsémre Óbudán nyílt egy egészségügyi szakiskola, ahová érettségi után lehetett jelentkezni. Már nős voltam, amikor gyermekek és munka mellett, levelező tagozaton, igen nehéz körülmények között elvégeztem a főiskolát. Szent József nagybátyámtól a Völgy utcában kaptunk egy pár négyzetméteres, gyöngén fűthető kis szobát. Ott volt egy nagy asztal és két heverő, ahol a feleségem meg én aludtunk. A kis rácsos ágy a másik sarokban állt a kislányomnak, de amikor a fiam megszületett, egy mózeskosárban az asztalra került, én meg

ugyanannál az asztalnál tanultam, írtam. Negyven éves koromban valamivel hamarabb jelent meg az első könyvem, az a bizonyos *A tanya*, mint ahogy diplomát szereztem.

- Nagy híre volt, mint valami rebellis irodalmat, úgy emlegették...

- Ekkor váltam íróvá. Én mégis a *Parasztvallomások* című könyvemem tartom értékesebbnek. *A tanyában* ugyanis egy szűkebb társadalmi réteget írtam le, és elsősorban a paraszti származású családomat emeltem ki, míg a *Parasztvallomásokban* az egész vásárhelyi gazda-társadalom életformáját mutattam be.

- Hosszú idő telt el a két kötet megjelenése között. Melyik könyvét fogadta a társadalom nagyobb lelkesedéssel?

- Amikor a *Parasztvallomások* teljes kiadása két évvel ezelőtt megjelent, már nem hatott olyan erővel. Hozzászoktak az emberek, hogy időről időre megjelenik egy-egy tanulmányom, könyvem. Elismerték, jó kritikát kapott, ennyi volt.

- A *Parasztvallomások* teljes kiadása olyan, mint egy biblia, egy összegzés a paraszti világról. Ön hogyan látja ezt?

- A *Parasztvallomások* sajátos műfajú könyv. Egy monográfia. *A tanya* nem volt az. A *Parasztvallomások* bemutatja a kis- és főleg a középparasztság életét. Az '50-es években őket „kulákoknak” hívták. A kulák orosz pejoratív kifejezés: „a kizsákmányoló, mások zsírján élősködő falusi réteget jelentette, akiket irtani kellett”. Irtották is, szerencsétleneket. Ezt a réteget azért kellett eltüntetni, mert ők őrizték legjobban a magyarságtudatot, a paraszti élet értékeit, a gazdálkodást és a hagyományokat. A föld nem csak talajt, nem csupán gazdaságot vagy gazdagságot jelentett, hanem azt is: termelni, művelni kell, hogy megélhetést biztosítson, mert az ember át akarta adni a gyermekeinek, hogy ezt az életformát vigyék tovább. Nagyon sok gazdának volt 25-30-40 holdja. Gyakran nem is akart többet, vagy nem is volt miből. Úgy gondolkodott, hogy ami van, azt szépen megműveli, mert az eltartja a családot, megélnék belőle, jusson másnak is. Köztudott, hogy különösen a módosak közül sokan jótékonykodtak. Az egyik kutató fűtatott, a másik iskolát építtetett, olvasókört alapított. Nemcsak maguknak hajtottak, hanem a közösséget is szolgálni akarták. Akkor a tanya tartotta el a várost, a „pantallós urakat”, ahogy

akkor fogalmaztak. Megfordult a világ. Mostanra eljutottunk odáig, hogy jóformán a város tartja el azt a néhány ezer embert, aki még a tanyán lakik.

- *A vásárhelyi tanyavilág sajátos vagy az ország többi tanyavilágához hasonló?*

- Erdei Ferenc úgy fogalmazott, hogy a vásárhelyi tanyavilág, történelmileg „szabályszerűen alakult” ki. A levéltári kutatások során azt tapasztaltam, hogy ehhez hasonló, szabályszerűen fejlődő tanyatípus volt még Orosháza is, de sokkal szűkebb léttel, tekintve, hogy a város határa jóval kisebb. Vásárhelyen az 1950-es években még álló, közel hétezer tanyából mára 768 maradt. Közülük jó, ha három-négyszáz tanyában folyik valamilyen mezőgazdasági tevékenység. Ma már nincs hagyományos tanyavilág.

- *Korábban már szó volt arról, hogy Vásárhely tanyavilágában olvasóköri alakultak, ahol találkozhattak az emberek, ahol virágzó kulturális élet folyt. Ön is több baráti körnek, civil szervezetnek alapítója. Miért tartja fontosnak ezeket a szerveződéseket?*

- 1987-ben alakult újjá a Sóshalmi Olvasóköri Telenként a meleg cserépkályha mellett jókat beszélgettek az emberek, a messzi tanyákról is eljöttek. A rendszerváltás után, ahogy lehetőség nyílt rá, nagyon kérték, hogy a Magyar Izraeli Baráti Társaság is alakuljon meg.

Köztudott, hogy Vásárhelyen jelentős és igen értékes zsidóközösség élt. Belőlük európai hírű emberek nőttek ki: tanárok, kutatók, rabbik, orvosok, kereskedők. Nem csak olyan emberek, akik a polgári demokráciához tartoztak, hanem örökséget hordoztak, amely a vásárhelyi értékeket gyarapította. A vásárhelyi zsidóság a polgárosodásban sokat segített Vásárhelynek. Mezőváros volt, amely parasztpolgári városi értéket kezdett kialakítani, a zsidóság pedig urbánus polgári értéket. Ez nagyon szépen összehozható.

Amikor Vanderstein János hivatalosan bejelentette, hogy szeretné a Magyar Izraeli Baráti Társaságot megalakítani, akkor engem barátilag kért föl, hogy a keresztények részéről támogassam. Elvállaltam. Több egyesületnek is alapító tagja vagyok, így például a Szeremlei Társaságnak is.

- *Kevés ember mondhatja el magáról, hogy ilyen gazdag és tartalmas az életútja.*

- Ez rengeteg munkával és lemondással jár. Ha nem olyan feleséget kapok, mint amilyen Tóbiás Csilla — különösen,

amikor két kisgyereket kellett nevelni, miközben én hol ide, hol oda jártam: tanfolyamokra, előadásokra, néprajzi gyűjtésre —, nem boldogultam volna. Amikor már nőttek a gyerekek és a nagyszülőknél lehetett őket hagyni, akkor már a feleségem is jött velem biciklivel. Orosháza alá is eljutottunk a pusztába, a vásárhelyi közigazgatási terület határára. Olyan hűséges társat kaptam, aki mindig ott volt mellettem, amikor csak tehette. Segített, amikor a tanyákat kellett fölmérni. Hozzászólt, hogy ő a főnök a család összetartásában, a háztartás vezetésében, a gyereknevelésben. Én viszont azzal háláltam meg, hogy értékeket tudtam az asztalra tenni, amire talán egy kicsit büszke is volt, vagy örült neki, hogy nem hiába hozott érte áldozatot.

- *A tanyát járva milyen gondolatok ébrednek Önben?*

- Mind apai, mind anyai ágon rám maradtak a kereszt- és házasságlevelek, régi iratok. Láttam, hogy a 19. század elején az őseim „szántó-vetők” voltak. Nagyon szép ez a megfogalmazás. Valóságosan a génjeimben hordozom a természet szeretetét. Olyan ez, mintha a természet része volnék: egy fecske, egy fa, egy bokor, szinte tudunk egymással beszélgetni. Ennek is köszönhető, hogy az emberekkel, különösen a parasztemberekkel pillanatok alatt megtalálom a szellemi és lelki kapcsolatot. Csak őszinte érdeklődéssel lehet közel kerülni hozzájuk.

Átérezem az életüket. Elgondolom, milyen megható, amikor bemegyünk egy tanyába. A gazda közel 180 cm magas. Nagyon meg kell hajolnia, hogy az ajtón be tudjon lépni. Elmondja, hogy a tanyát még a nagyapja építette, aki csak 167 cm magas lehetett. Ezért olyan alacsony az ajtó. Az épület is összhangban van a tulaj-

donosával, aki eredetileg építette. Ebből is sok dologra lehet következtetni, attól függően, hogy milyen a díszítése, milyen anyagot használt, mennyire igényes a fa és egyéb anyag megmunkálása.

- *Sokat foglalkozik az elmúlás és a hit gondolatával. Miért tartja fontosnak ezeket?*

- Életutam vége felé rájöttem, hogy értéket képező hit nélkül nincs normális élet. Mindenkinek hinnie kell valamiben. Ez a hit lehet vallási vagy hétköznapi. Az emberek istenképe is változó. De legfontosabb a hit: akár az emberben vagy a munkában. Ugyanígy fontos a hit a túlvilágban. Születünk és meghalunk. A végső kifejtet a halál. Búcsúzni kell, hogy egy másik világba születhessünk. Csak az hal meg, akinek megsemmisül a szellemisége, akit elfelejtenek. Egyszer a halállal mindannyian a föld, majd a világmindenség részévé válunk. Olyan ez, mintha azért semmisülnék meg, hogy új világ születhessen.

- *Ha azt mondanák, hogy holnap itt kell hagynia Vásárhelyt örökre — a családján kívül —, mi volna az, amit jussként magával vinne?*

- Semmi mást, csak egy különleges ürtávcsövet a kezelőrendszerével. Egy rádióteleszkópot. Ezzel az egész világmindenséget igyekeznék megismerni. Embereket, civilizációkat keresnék az univerzumban. Talán megtalálnám azt a csodát, a „titkok titkát”, az „Út”-at, amiről egész életemben álmódoztam, amit az emberiség, a természet, a világmindenség még rejtve tart.

Tevékenysége igazolja, hogy máris sikerült a titok egy részét megismernie. Kívánjuk, hogy hite erejével bontakozzék ki a csoda, melyről egész életében álmódozott!

Benák Katalin

Foto: Szent Tibor